

MILLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ T.B.M.M. GRUP BAŞKANLIĞI
Tarih: 10.03.2010
Sayı: 2010/5642

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün (ÇAY-KUR), Ana Statüsü ve Hukuki Yapısını düzenleyen 8/6/1984 tarih ve 233 sayılı " Kamu İktisadi Teşebbüsler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" de değişiklik yapılması hakkındaki Kanun teklifi, gerekçesi ile birlikte ekte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

09/03/2010

Nezhat KORKMAZ

İsparta MVA

Mehmet Sancar
Mevsim Mv.

Ali Uzun
Aydaş Mv.

Süleyman Latif YUNUSOĞLU
TRABZON MİLLETVEKİLİ

Atilla Kaya
İkt. Mv.

Senol Bar
Rzıncı Mv.

D. Sevil TERCİK
İSTANBUL Mv.

M. Atilla
Kürşat ATILGAN
ADAM Mv.

Prof. Dr. Abdülkadir Akcan
Afyonkarahisar Mv.

Emman Durmuş
Kırıkkale Mv.

Mr. Alişir Paşay
Kılıcı Mv.

Prof. Dr. Alim E. H.
Kutahya Mv.

K. İdris
İzmir Mv.

EKLER

- 1- Genel Gerekçe
- 2- Kanun Teklifi

Genel Gerekçe

GSYH olan katkısı ile birlikte ülke ekonomisi ve Doğu Karadeniz Bölgesi için 2 milyar dolar'a yaklaşan bir ekonomik potansiyel arz eden çay bitkisi ; *Theaceae* familyasının *Camellia* cinsine (*Camellia sinensis*, (L) O. Kuntze) ait her mevsim yeşil olan, çok yıllık bir bitki olup dünya üzerinde kuzey yarım kürede 42 enlem derecesinden, güney yarım kürede 27 enlem derecesine kadar olan kuşak üzerinde yetiştirilmekte olan subtropikal bir sanayi bitkisidir. Hindistan, Çin, Sri Lanka, Endonezya, Kenya ve Japonya çay bitkisinin yaygın olarak yetiştirildiği ve çay üretiminin yoğun olarak yapıldığı ülkelerdir. Bu ülkeler ve Türkiye ile birlikte 30'a yakın ülkede ekonomik düzeyde çay üretimi gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de çay tarımı, olağan çay ekolojisinin (tropik ve subtropik iklim kuşaklarının) dışında, 42° kuzey enleminde kuzey doğusunda soğuğu kesen Kafkas sıradağları, güneyi ve doğusunda yükseklikleri 3500 m.'ye ulaşan ve denizden gelen nemli rüzgârların yağış bırakmalarına neden olan Kaçkar sıradağları ile çevrili, denize açık bir "mikro klima"da yapılmaktadır. Ülkemizde sınırlarını bu mikro klimanın belirlediği çay tarım alanı içinde kalan ; Türkiye'nin Gürcistan sınırından başlayıp, Trabzon'un Araklı-Kalkandere sınırına kadar olan Karadeniz kıyı şeridi ve yer yer 30 km. içerlere kadar giren ve yaklaşık 1000 m. yüksekliklere kadar uzanan yamaçlar, çay yetiştiriciliği için en elverişli bölge olması nedeniyle birinci sınıf çay bölgesi, Araklı-Kalkandere'den başlayıp Ordu'nun Fatsa ilçesine kadar uzanan bölge ise ikinci sınıf çay bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Özetle, Doğu Karadeniz bölgesinde hakim bu mikro klima nedeniyle çay tarımı yapılan alanlarında, tarımsal üretim ve sanayi yönüyle çaya alternatif oluşturabilecek ikinci bir tarım ürününün yetiştirilebilmesi imkansızdır.

Türkiye, çay tarım alanlarının genişliği bakımından dünyada ki çay üreticisi ülkeler arasında 7. sırada, siyah çay üretimi yönünden 5. sırada, yıllık kişi başına çay tüketimi bakımından ise 4. sırada yer almaktadır. Ülkemizde çaylık alanların % 65,6'sı Rize, % 20,5'i Trabzon, % 11,3' ü Artvin, % 2,6'sı ise Giresun ve Ordu illerinde bulunmaktadır. Türkiye, Gürcistan , İran ve Japonya'da yaş çay ürünü, Mayıs-Ekim arasındaki 6 aylık sürede üç sürgün dönemi içerisinde hasat edilirken, diğer üretici ülkelerde bu süre 9 ila 12 ay devam etmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinde 767 bin dekar çaylık alanda yaklaşık 203 bin üretici çay tarımı yapmakta ve bölgedeki çay fabrikaları da göçü önleyen bir istihdam sağlamaktadır. Yıllık yaş çay ürünü rekoltesi iklim ve tarımsal teknik önlemlere bağlı olarak 1.000 – 1.200 bin ton arasında değişmekte, buna karşılık 200 – 205 bin ton siyah çay üretilmektedir. Türkiye'nin siyah çay tüketimi ise yaklaşık olarak 225 bin ton olup, 20 bin tonluk bölüm yasal düzenlemelerin yetersizliği nedeniyle kaçak olarak yurda sokulan yabancı menşeli çaylardır. Çay tarımı bölgede çoğunlukla küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Çay üreticilerinin %74,28'si 0,-5.000 m² arasında, %22'si 5.000-10.000 m² arasında ve % 3,52' si 10.000-20.000 m² arasında % 0.14,86'sı 20.000 m² ve üzerinde çaylık alana sahiptir. Bununla birlikte bölgede göçü önlemek ve çay tarımını teşvik etmek amacıyla, aile içerisinde 18 yaşını bitiren kişiler çaylık cüzdanı ve işletme ruhsatı alabilmektedir.

Çay-Kur, 46 Çay Fabrikası, 3 Çay Paketleme Fabrikası, Anatamir Fabrikası, Atatürk Çay ve Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü , 9 Pazarlama Bölge Müdürlüğü, yaklaşık 16 bin çalışanı ve 6.465 - 6.670 ton/gün yaş çay işleme kapasitesi ile Türkiye çay sektörünün en büyük ve lider kuruluşudur ve Mevcut kapasitesi ile bir kampanya döneminde, 110-120 bin ton siyah çay üretilmektedir. Bölgede üretilen yaş çay ürününün yıllara göre değişmekle birlikte yaklaşık %60'ı Çay-Kur, %40'ı Özel Sektör tarafından satın alınmaktadır. Çay-Kur'un yurt içi siyah çay piyasasındaki pazar payı yaklaşık %55- 60 olup, özel sektörün payıda yaklaşık olarak % 45- 40'dır. Bölgede faaliyette bulunan özel sektör çay fabrikası

sayısı yıl içinde 170 - 229 adet aralığında değişmekte olup, kurulu kapasitesi toplam 8746 ton/gündür. Ancak, gerek işletme adedi ve gerekse toplam kurulu kapasitesi ile Çay-Kur'un önünde görünen özel sektör işletmeleri hem kapasite kullanımında hem de siyah çay üretiminde Çay-Kur'un gerisinde kalmaktadır. Bununla birlikte özel sektör işletmeleri, Çay-Kur'un aksine yıl içerisindeki üç çay hasat dönemi boyunca düzenli olarak yaş çay sürgünü alımı yapmamakla birlikte tarımsal üretimin desteklenmesi ve ürün kalitesinin yükseltilmesi gibi tarımsal projelerde (budama projesi ve destekleme primi ödemesi vb) Çay-Kur'un üstlendiği görevlerde sorumlulukları bulunmamaktadır.

Türkiye'de çay üretmek için ilk girişimin yapıldığı 1888 yılında bu güne kadar bir çok yasal düzenleme yapılmıştır. Çay tarımı ile ilgili ilk önemli girişim ise 1917 yılında olmuştur. Batum ve çevresinde incelemeler yapmak üzere, bölgeye aralarında Halkalı Ziraat Mektebi Alisi Müdür Vekili Ali Rıza ERTEN'in de yer aldığı bir heyet gönderilmiştir. Yapılan inceleme sonucu hazırlanan raporda, Batum ile benzer ekolojiye sahip Doğu Karadeniz Bölgesinde çay ve narenciye bitkilerinin yetiştirilebileceği belirtilmiştir. 1. Dünya savaşından sonra bölgede yaşanan ekonomik-sosyal bunalımlar ve işsizlik dolayısıyla meydana gelen aşırı göç, bölge insanına gelir kaynağı ve yeni iş alanlarının açılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bölgede yaşanan işsizlik, göç ve ekonomik sorunların çözüme kavuşturulması için 1917 yılında hazırlanan rapor da dikkate alınarak, TBMM'nde 1924 yılında, "Rize ili ve Borçka kazasında fındık, portakal, mandalina, limon ve çay yetiştirilmesine dair 407 sayılı Kanun" kabul edilmiştir. Çay tarımı bu Kanun ile yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Bu Kanuna göre başlatılan çay üretimi çalışmalarının yürütülmesinde Ziraat Umum Müfettişi Zihni Derin görevlendirilmiştir. 1924 yılından 1937 yılına kadar yapılan çalışmalar olumlu sonuç vermesi ve dönemin hükümetinin "kendi kendine yetme ilkesine" benimsemesi ve bunu bir programa bağlaması ile Batum'dan 1937 yılında 20 ton, 1939 yılında 30 ton ve 1940 yılında 40 ton çay tohumu ithal edilerek çay bahçesi tesisi çalışmalarına başlanmıştır.

1940 yılının Mart ayında çıkarılan "3788 Sayılı Çay Kanunu" ile çay tarımı ve üretimi, girdi ve kredi sübvansiyonları ile önemli ölçüde desteklenmiş ayrıca bahçe tesis edeceklere arazi vergisi bağışıklığı ve çay bahçesi ruhsatnamesi alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu Kanunun yayınlanmasından sonra çay tarım alanları hızla genişlemeye başlamıştır. 1950-1960 yılları arasında tesis edilen çaylık alan 137.000 dekar, üretici sayısı 63.500 kişi, 1960-1965 yılları arasında ise çaylık alan 214.000 dekar üretici sayısı 100.000 kişiye ulaşmıştır. İlk çay fabrikası, 1947 yılında, 60 ton/gün kapasiteli, Rize Fener Mahallesinde Merkez Çay Fabrikası adı altında işletmeye açılmıştır. Çay tarım alanlarının ve yaş çay yaprağı üretiminin artması çay işleme fabrikalarının sayısının da giderek artmasını zorunlu kılmış, 1973 yılında kurulan yaş çay işleme fabrika sayısı 32'ye, 1985 yılında 45'e ulaşmıştır. 2000 yılında üretime geçen Işıklı Çay Fabrikası ile birlikte Çay-Kur'un yaş çay işleme fabrikası 46 olmuştur. 1963 yılına kadar ithalat ile karşılanan iç tüketim talebi, 1963 yılından sonra yurt içi üretim ile karşılanmaya başlanmıştır.

Türkiye'de çay tarımı ve sanayi faaliyetleri 1938-1948 yılları arasında Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumunca, 1949-1973 yılları arasında ise Tekel Genel Müdürlüğü ve Tarım Bakanlığı işbirliği ile sürdürülmüştür. Çay tarımı ve sanayisinin ekonomik ve sosyal yönden daha etkin hale getirilmesi amacıyla 1971 yılında "1497 sayılı Çay Kurumu Kanunu" çıkarılmış, çıkarılan bu Kanun ile çay ile ilgili tüm faaliyetler, bir İktisadi Devlet Kuruluşu olarak kurulan Çay Kurumuna devredilmiştir. 1973 yılında fiilen faaliyete geçen Çay Kurumu, 1983 yılında çıkartılan "2929 Sayılı Kanunla" Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAY-KUR) adı altında bir Kamu İktisadi Kuruluşuna dönüştürülmüş olup, bu Kanun "233 Sayılı KHK" ile tadil edilmiştir. 1973 yılından 1984 yılına kadar ÇAYKUR, ülkenin tarım

politikasına uygun olarak çay tarımını geliştirmek, kalitesini ıslah etmek ve işlenmesini teknik esaslara göre yürütmek, iç ve dış pazar isteklerine uygun ürün üretmek gibi konularda tekel konumunda faaliyetlerini sürdürmüştür.

1984 yılına kadar devlet tekeli altında sürdürülen çay işletmeciliği, Aralık 1984 tarih ve "3092 sayılı Çay Kanunu" ile serbest bırakılmıştır. Kanunun 1. Maddesinde; "gerçek ve tüzel kişilerin yaş çay işleme ve paketleme fabrikaları kurup işletebilecekleri, ihtiyaçları olan yaş çay yaprağını doğrudan üreticilerden satın alabilecekleri" belirtilmiştir. Aynı Kanunun 3. Maddesiyle de 3788, 4223 ve 6133 Sayılı Kanunların çayla ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. 1982 yılında Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) niteliğine dönüştürülen Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 1994 yılında çıkartılan "4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun" 35. maddesi gereğince, İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) statüsüne alınmıştır. Böylece Çay-Kur, 3046 sayılı Yasanın 4060 sayılı Yasayla değişik 4. ve 3313 sayılı Yasayla değişik 10. maddeleri uyarınca 26 Kasım 2002 tarihinde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının ilgili Teşekkülü olmuştur.

Yukarıda ana hatlarıyla kısaca özetlemeye çalıştığım Türk çay tarımı ve Çay-Kur'un öncü görevi, kurumun özelleştirilmesi ile birlikte sona erecek ve 2 milyar dolar'a yaklaşan ekonomik potansiyel sadece bölgede çay tarımı yapan 204 bin çay üreticisi ve ailesi için değil aynı zamanda bölgede faaliyet göstermekte olan özel müteşebbislerinde aleyhine bozulmuş olacaktır bununla birlikte yurt içi çay pazarı yabancı menşeli çaylara açılacak, (işsizlik, göç, ithalatın artması, üreticilerin çay tarımı yapmayı bırakması sonucu bölgede zorunlu hale gelecek erozyonla mücadele vb. gibi) dolaylı yollarla da devlet hazinesine bu durum 3 milyar dolara yaklaşan bir yük getirecektir.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1 – ay İşletmeleri Genel Müdürlüğü kamu iktisadi kuruluşu statüsüne dönüřtürülmektedir.

Madde 2 – Yürürlük maddesidir.

Madde 3 – Yürütme maddesidir.

**8/6/1984 TARİHLİ VE 233 SAYILI KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ
HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASI
HAKKINDA KANUN TEKLİFİ**

Madde 1 – 8/6/2004 tarihli ve 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ekindeki “A- İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ (İDT)” başlıklı bölümde yer alan kuruluşlardan “Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAY-KUR)”, bu bölümden çıkarılarak aynı Kanun Hükmünde Kararnamenin sonuna ekli “ B-KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARI (KİK)” bölümüne Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile ilgilendirilmek suretiyle eklenmiştir.

Geçici Madde 1- Bu Kanunun birinci maddesindeki değişikliğe uygun olarak, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Ana Statüsü ile ilgili işlemler üç ay içinde tamamlanır.

Madde 2 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 –Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

ASLI GİBİDİR

Dr. İrfan NEZİROĞLU

Kazancılar ve Kararlar Müdürü